

23.11.2021. 10:36

Oslobađanje "Smogovaca": Povijesno rješavanje autorskih prava za Arhiv HRT-a

ZAGREB, 23. studenoga 2021. (Hina) - "Smogovci", kulturna serija bivše Radiotelevizije Zagreb, najreprezentativniji je primjer naknadnog rješavanja autorskih prava za emisije iz Arhiva HRT-a, ali i pravne bitke za "oslobađanje" sadržaja bunkeriranog zbog korištenja snimki ili glazbe na koje netko drugi polaže prava.

Sređivanje autorskih prava za "Smogovce" bio je višemjesečni postupak pregovaranja i naknadnog sklapanja ugovora koji je HRT pokrenuo i okončao gotovo deset godina prije nedavno donesenog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima kojim se djela u Arhivu HRT-a do 1990. u najvećem dijelu "oslobađaju okova" autorskog prava u korist javne radiotelevizije.

Konkretno, HRT je novim zakonom za arhivsko gradivo do 1990., kulturno dobro proglašeno još 2012., dobio "ovlaštenje umnožavati, distribuirati, emitirati, reemitirati, činiti dostupnim javnosti te učitavati na platforme za dijeljenje sadržaja putem interneta" i to, kako se u zakonu navodi, bez odobrenja autora.

Sve to HRT može raditi u komercijalne ili nekomercijalne svrhe, ali pod uvjetom da s odgovarajućom organizacijom za kolektivno ostvarivanje prava sklopi ugovor u kojem će se za sve navedene oblike iskorištavanja odrediti paušalna godišnja naknada koja će se dijeliti autorima ili njihovim pravnim sljednicima.

No, prije donošenja novog zakona o reguliranju tih autorskih prava, upravo su se zbog "Smogovaca" još prije desetak godina na HRT-u prvi put ozbiljnije oglasila "alarmna zvona" zbog potencijalnih tužbi s ogromnim odštetnim zahtjevima u slučaju emitiranja serija i filmova s neriješenim pravima.

Problematična prateća glazba

Glavni problem sa "Smogovcima", koji su se počeli prikazivati 1982. i završili 1997., bio je upravo i jedan od njezinih najprepoznatljivijih aduta – prateća glazba.

Naime, špicu i izlazak "Smogovaca" na televizijske ekrane najavljujvala je glazbena tema iz legendarnog američkog filma "Sedmorica veličanstvenih", autora Elmera Bernsteina, a s druge strane – odjavnu špicu pratila je tema iz "Modernih vremena", Charliea Chaplina u izvedbi orkestra Alfreda Newmana. Sve to, kako se kasnije uspostavilo, bez ikakvog reguliranja autorskih ili vlasničkih prava za njezino korištenje.

Dodamo li tome i da su, između ostale korištene glazbe, dogodovštine glavnih junaka te serije - zagrebačke obitelji Vragec, a naročito njihovog "genijalca" Bonga, pratili i zvukovi legendarne skupine 'Kraftwerk', odnosno sample njihovog hita "The Robots", razumljiva je bila uzbuna među prisavskim čuvarima autorskih prava i njihova opravdana bojazan od potencijalnih višemilijunskih tužbi moćnih inozemnih filmskih i diskografskih kompanija.

Stoga, kako su potvrdili iz HRT-a, upravo je zbog "spašavanja Smogovaca" i uklanjanja potencijalne štete, bio pokrenut i svojevrsni "pilot program" reguliranja autorskih prava za neku televizijsku seriju nastalu do 1990. koji je, nakon višemjesečnog pregovaranja, bio i uspješno završen 2013.

Ujedno, to je bio i primjer na temelju kojeg su kasnije pokretani svi pokušaji naknadnog rješavanja autorskih prava za "sporne" emisije sve do sveobuhvatnog rješenja za djela iz Arhiva HRT-a do 1990. predstavljenog ovogodišnjim zakonom.

"Jedan od velikih problema kapitalne produkcije HRT-a bilo je neriješeno pitanje korištene glazbe u djelima nastalima prije 2000. Desetljećima je vladao mit da je glazbu koja se koristi u igranoj i dokumentarnoj produkciji dovoljno prijaviti udrugama za kolektivnu zaštitu prava. Dakako da je takvo pogrešno tumačenje dovelo do toga da se vrijedna djela ne mogu emitirati. Primjerice - Smogovci", istaknuo je jedan od HRT-ovih "čistača" autorskih prava.

Najveći je problem pritom sa "Smogovcima", naravno, bila najavna špica "posuđena" od filmskog klasika "Sedmorica veličanstvenih", ali i brojni glazbeni klasici korištenu kroz cijelu seriju.

"Za ovakvo korištenje potrebno je ugovoriti pravo iskorištavanja djela i dobiti izričito odobrenje od nositelja prava. Valja napomenuti da ako se i ishodi odobrenje za ovakvo korištenje djela, naknada za korištenje ne predstavlja malu stavku. Tužbeni zahtjev, da je do njega došlo, bio bi prevelik i za HRT. Naknadno 'čišćenje' prava predstavlja pravi izazov", kazao je naš izvor.

Zaključno, HRT je s nositeljima prava u pregovorima s četiri kompanije dogovorio obeštećenje i ugovorio licencu na vremenski period, kako ističe naš izvor, od deset godina i za neograničeni broj emitiranja. Jednako tako je i za sva djela nastala prije 2000. a za koja nema ugovorena prava, s nositeljima prava dogovorio godišnju naknadu za korištenje glazbe čime je ovaj problem, kako ističe, bio riješen.

No, ako su prvenstveno zabavni "Smogovci" bili prvi uspješni primjer rješavanja problema s autorskim pravima za arhivska djela, problemi su se nastavili s drugim, između ostaloga, i politički prilično "vrućim" djelima iz Arhiva HRT-a. Tako su "Titovi memoari", dokumentarna serija koju je još prije više od 40 godina snimio Veljko Bulajić, postala predmetom brojnih kontroverzi, ali i sudskih sporova.

"Titovi memoari", primjer pravilnog ugovaranja autorskih prava, ipak završili na sudu

To nije trebao biti slučaj, uvjerava nas naš izvor, naglašavajući kako su upravo "Titovi memoari" bili primjer pravilnog ugovaranja autorskih prava. Naime, Jadran film koji je sedamdesetih godina odrađivao mnogo poslova s američkim producentima preuzeo je i praksu ugovaranja prava na način kako su to radili Amerikanci. Kako ističu stručnjaci, takvi ugovori ne ostavljaju dvojbu o opsegu prava iskorištavanja.

No, i tu se stvorio problem kada je dijelove te serije pohranjene u Arhivu HRT-a prije desetak godina obilato koristio Antun Vrdoljak za svoj serijal o Titu, zbog čega je bila podnesena i tužba zbog kršenja autorskih prava.

U donekle bizarnim detaljima koji su isplivali u tom sporu, navodilo se čak i da je "glavni autor" Bulajićeve TV serije bio sam "predsjednik SFRJ Josip Broz Tito", a ispostavilo se da su ugovor za tu seriju potpisali Bulajić kao "režiser-realizator", Jadran film i kao treća strana tadašnja Radiotelevizija Zagreb.

Prema medijskim napisima, spor oko "korištenja" Tita dobio je i svoj sudski epilog – producerska tvrtka Vrdoljakova sina trebala je isplatiti 200.000 kuna Bulajiću zbog povrede autorskih prava, a lani je, kako je objavio Telegram, nepravomoćno presuđeno i da Vrdoljakovi moraju HRT-u platiti 150.000 kuna zbog neovlaštenog korištenja arhivskog materijala.

Između ostaloga, navodilo se kako je Vrdoljakova tvrtka, prema odredbama ugovora, bila odgovorna za sav snimljeni materijal, a u ugovoru je i eksplicitno bilo navedeno da će producent "regulirati sva autorska prava".

Presuda u tom slučaju objašnjava i pozadinu donošenja novih zakonskih odredbi kojima se pokušava sveobuhvatno urediti autorska, ali i producerska prava za djela nastala do 1990. a pohranjena u arhivu javne radiotelevizije.

Ukratko, novim se zakonom HRT-u predaju upravljačka prava na djelima nastalim do 1990. autorima će biti isplaćena godišnja naknada, a producentima tih djela daje se rok od dvije godine od stupanja na snagu zakona da podnesu HRT-u dokaz o stjecanju autorskih imovinskih prava iskorištavanja na tim djelima. Ne učine li to producenti u zakonski predviđenom roku, ta sad već "oslobodena" djela, prelaze trajno autorima – ali i na upravljanje HRT-u.

"Morali smo intervenirati zakonom kako bismo to arhivsko gradivo oslobodili striktnih odredbi autorskih prava i dali mogućnost da se učini dostupnom javnosti, prvenstveno na internetu, ali i na druge načine", kazala je Romana Matanovac Vučković, voditeljica radne skupine za izradu novog Zakona.

S druge strane, odnose između HRT-a, producenata i namjeru novog zakona objasnio je i državni tajnik u Ministarstvu kulture i medija Krešimir Partl.

"Postoje i producenti prije 1990., a znamo da smo tada imali i državnu firmu koja se bavila produkcijom, a ta prava su u principu neriješena. Ako producent govori, odnosno jamči da ima nekakva prava, a to ne može dokazati, postoji problem da se nešto prikazuje. Na ovaj način, film se vraća autoru", kazao je Partl.

Osim rješavanja autorskih prava, novim se zakonom emisije, filmovi i serije u Arhivu HRT-a otvaraju široj javnosti, a otvara se i put za njihovo očuvanje – digitalizaciju i restauraciju za prikazivanje novoj publici u "obnovljenom" izdanju.

I pritom se, naravno, tek trebaju odrediti prioriteti. No, kako ističe, državni tajnik Partl, u slučaju filmova njegov bi prioritetni izbor u restauraciji bio legendarni film Kreše Golika "Tko pjeva zlo ne misli"

"Što se tiče serija, to je serija moje generacije – Smogovci", zaključuje Partl.

Piše: Miroslav Edvin Habek

*Serijal članaka o Arhivu HRT-a do 1990. napisan je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije te temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

Reguliranje autorskih prava za djela nastala do 1990. pohranjena u Arhivu HRT-a

(Hina) xmeh yam